

TIL KONSULTATION HOS ÅNDERNE

Om klarsyn, energier og magi i Danmark

VIBEKE STEFFEN

Begrebet magi forbindes i daglig tale med fortryllelse, overtro eller fup og svindel, og det er også til disse domæner, mange umiddelbart vil henvise fænomener som klarsyn og kommunikation med afdøde. Ikke desto mindre viser etnografiske beskrivelser, at mennesker i alle typer samfund undertiden forholder sig til deres omgivelser på måder, der kan betegnes som magiske. I antropologien er der tradition for analyser af magi som en indgang til at forstå grundlæggende sociale forhold i et givent samfund. Fremstillingen af den afrikanske sandsiger, der med rasle, horn og muslingeskaller konsulterer forfædrene for at finde svar på sine klienters spørgsmål, er velkendt, mens beskrivelser af klarsyn og spiritistiske mediers kontakt med afdøde, som er emnet for denne artikel, er knap så udbredte. Og mens førstnævnte især i de strukturfunktionalistiske studier forbindes med løsning af sociale konflikter og opretholdelse af samfundets orden (Evans-Pritchard 1937; Turner 1967), tolkes sidstnævnte typisk som individuelle måder at komme overens med sorg og afsavn på og skabe meningsfuldhed i tilværelsen (Anderson 2005; Skultans 2007). I begge tilfælde er magi associeret med håndtering af kriser og genetablering af orden.

I sin monografi *Questioning Misfortune* fra 1997 udfordrer Susan Whyte disse tolkninger af magi og vælger en mere pragmatisk tilgang til de måder, hvorpå folk i det østlige Uganda benytter sandsigere – en tilgang, som har inspireret til andre studier, der ligeledes sår tvivl om magiens rolle i forhold til at håndtere uvished, løse konflikter og skabe mening. I stedet for svar, løsninger og mening viser det sig, at bestræbelser på at skabe kontrol over livsbetingelser og få vished om fremtiden ofte leder til nye spørgsmål og uvisheder (Steffen, Jenkins & Jessen 2005).

Hovedantagelsen i denne artikel er, at magi ikke er noget ekstraordinært, som udløses af påtrængende kriser, men indgår i hverdagen som en særlig instrumentel og socialt orienteret måde at reflektere og handle på. Udgangspunktet er klas-

sisk og inspireret af Evans-Pritchards berømte værk *Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande* fra 1937. Evans-Pritchards beskrivelse af, hvordan død og vanskæbne rejser spørgsmål om menneskelig aggression i form af hekseri, og hvordan orakler konsulteres for at søge svar på disse spørgsmål, for siden at kunne lede til handling med magiske modtræk, illustrerer det samspil af refleksioner og handlinger i forhold til sociale relationer, som også udgør kernen i denne artikel. Skønt det langt fra altid er død og ulykke, der bringer folk i kontakt med spiritistiske medier, spiller refleksioner over og håndtering af sociale relationer en helt central rolle, og forsøg på efterfølgende at rede trådene ud involverer ofte magiske tiltag som besværgelser og forsøg på at manipulere med energier. Magien er således kun det ene ben i en trekant, hvor klarsyn og energier udgør de to andre. Evans-Pritchards definition af sandsigelse som „en eksperimenterende og logisk metode til at afsløre det ikke-kendte og ofte det, som ikke kan kendes“ beskriver fint klarsyn, som jeg har erfaret det, ligesom hans beskrivelse af mediets rolle som „instrumentet“ i sandsigelse: „et menneske, der arbejder ved hjælp af magiske genstande og via kontakt med ånder“ (Evans-Pritchard 1976:228, min oversættelse).

Artiklens empiriske genstandsfelt er afdødekontakt og klarsyn, som det praktiseres i nutidens Danmark – et fokus, som udspringer af en mere grundlæggende interesse i de tilsyneladende modsatrettede tendenser, som præger mange moderne samfund: på den ene side en optagethed af overnaturlige og uforklarlige fænomener og på den anden side et krav om videnskabelig evidens og rationel agens. Skønt de to tendenser forekommer paradoksale i deres samtidighed, er de fælles om bestræbelsen på at sætte sig ud over hverdagens og livets trivielle begrænsninger og ønsket om at finde nye metoder til at opnå viden om og kontrol med det ellers ukendte og ukontrollable.¹ Det er her, begrebet magi med sin instrumentelle karakter som en teknik til at opnå bestemte mål ved brug af uortodokse midler forekommer relevant.

Artiklen bygger på etnografisk feltarbejde foretaget i efteråret 2007 og foråret 2008, hvor jeg regelmæssigt har deltaget i klarsynsdemonstrationer og clairvoyant rådgivning, mystik- og sundhedsmesser samt foredrag og studiegrupper, hvor medier har fortalt om deres metoder og har formidlet budskaber til de tilstedeværende. Jeg har selv modtaget budskaber og har interviewet medier og deres klienter om deres afsøgning af og erfaringer med „den åndelige verden“. Endelig har studerende ved Institut for Antropologi bidraget til undersøgelsen med daitindsamling i forbindelse med undervisningen i temakurser om magi.²

Spiritismen mellem mystik og videnskab

Det okkulte forbindes i det moderne samfund typisk med uvidenhed og sættes i modsætning til den rationelle og sunde fornuft.³ At interessen for det okkulte alligevel trives side om side med det moderne samfunds bureaukrati, teknologiske udvikling og krav om rationalitet, har fået samfundsforskere til at revurdere Max Webers klassiske antagelse om det moderne samfunds gradvise affortryllelse og i stedet foreslå en model for samspillet mellem fortryllelse, affortryllelse og genfortryllelse (Jenkins 2000).

Spiritismen, der kan ses som en fælles inspirationskilde for det ellers ganske uoverskuelige marked med tilbud om klarsyn, afdødekontakt og medieskab i Danmark,⁴ er et godt eksempel på samspillet mellem mystik og modernitet. Med sin storhedstid i perioden 1880-1950 var spiritismen kendetegnet ved en blanding af offentlig interesse for okkulte fænomener og en tilsvarende videnskabelig interesse i at undersøge og forklare disse fænomener. Spiritisterne repræsenterede både et opgør med den kristne tro og med den naturvidenskabelige materialisme i deres forsøg på at skabe et legitimt alternativ med en fast forankring i tilliden til den moderne udvikling og fremskridtet. Troen skulle videnskabeliggøres og forhold som opstandelsen og det evige liv udsættes for udforskning. Spiritismen placerede sig dermed i et felt mellem eksperimentel videnskab og religion og formåede at tiltrække ansete borgere og videnskabsfolk, samtidig med at den nød stor folkelig appel som populærvidenskab og slet og ret underholdning. I flere lande opstod der selskaber for „psykisk forskning“, og i København dannedes det stadig aktive Selskabet for Psykisk Forskning i 1905 med medlemmer som blandt andre grundlæggeren af den danske psykologi Alfred Lehmann, der selv forskede i spiritismen (Lehmann 1968). Her videreføres traditionen med at drøfte og efterforske psykiske eller parapsykologiske fænomener (Kragh 2003; Claudewitz & Rønsby 2005).

Spiritismens vigtigste budskab er, at der er liv efter døden, og at det er muligt at få kendskab til dette liv via kommunikation med de afdøde. I forsøgene på at tilvejebringe beviser for disse antagelser kom de såkaldte materialisationer, hvor medierne under trance frembragte teleplasma – et gazelignende stof, der strømmede fra mediernes mund, næse eller fingre – til at spille en betydelig rolle. I Danmark bliver medier som Einer Nielsen og Anna Melloni kendt for deres evner til under seancer at fremkalde åndeskikkelser af teleplasma. De vækker ikke kun forundring, men udsættes også for omfattende kontrol og eksperimenter, der for begges vedkommende leder til anklager om bedrageri, og som skaber stor offentlig debat og strid mellem forskere om fænomenernes sande karakter (Kragh 2003:181).

Einer Nielsen havde blandt andet sin gang i Danielkirken, som indtil sin lukning med udgangen af 2008 var den ene af to tilbageværende spiritistiske kirker, der siden bevægelsens storhedstid har været aktive i Danmark. Bygningen på Nørrebro i København fungerede oprindeligt som kaffelager for Java Brænderiet, men blev i 1932 opkøbt af parret Emilie og Alfred Nielsen og indviet som spiritistisk kirke.⁵ Imidlertid dalede interessen for spiritismen i kølvandet på anklagerne om svindel og den negative offentlige omtale af de danske medier, og kirken sygnede langsomt hen, indtil den i 1982 blev opkøbt af magnetisøren Frank Munkø, som i en periode formåede at genoplive interessen for spiritismen.

Munkø var født i et arbejderhjem med interesse for spiritismen og havde allerede som barn erfaringer med afdødekontakt (Jensen 2004). Han var uddannet gørtler og arbejdede i en årrække som rørsmed på B&W-skibsværftet i København, hvor han blev kendt blandt sine kolleger for sine helende hænder. I 1972 åbnede han sin egen klinik for magnetisk healing i Hellerup og fik efterhånden en stabil kundekreds. Med sin optræden i programmet „Åndernes Magt“ på TV2 Zulu i 2000 blev Frank Munkø og Danielkirken ikke blot kendt ud over spiritistiske kredse men ligefrem „rendyrket kult“ (www.Danielkirken.dk). Fire år senere døde han som 63-årig af halskræft, og hans enke Käte Munkø overtog ejerskabet og ledelsen af kirken, som hun drev sammen med sønnen Tim og en kreds af frivillige frem til slutningen af 2008, hvor arbejdet blev for stort og opbakningen for lille, og Käte Munkø valgte at trække sig tilbage. Gennem en årrække indbød kirken imidlertid hver tirsdag aften til klarsynsdemonstrationer med danske og lejlighedsvis engelske medier. Mod betaling af 85 kroner kunne man deltage i en seance på halvanden time efterfulgt af kaffe og mulighed for at tale med medierne i krypten under kirken – en af de muligheder, jeg har benyttet mig af under mit feltarbejde.

Klarsynsdemonstrationer

En klarsynsdemonstration i Danielkirken starter almindeligvis med musik, når dørene åbnes, og folk begynder at indfinde sig en halv time før selve seancen. Kendte sange af den svenske gruppe Abba som *I have a dream* eller *Dancing Queen*, tyske slagere og James Last-fortolkninger af populære sange er ofte på repertoireet sammen med meditativ new age-musik. Mange medier mener, at musik og sang giver god energi og tiltrækker ånder. Klokkeren 19.30 lukkes dørene, og Käte Munkø byder velkommen med en bøn til skaberånden om beskyttelse af medierne og de øvrige tilstedeværende. Imens har medierne indfundet sig og taget plads på podiets plysstole, hvor de forbereder sig på mødet med den åndelige verden gennem meditation, bøn og indtagelse af vand – endnu et middel til at få

energiene til at flyde. Efter bønnen træder det første medium frem og indleder aftenen med at forhøre sig om, hvor mange blandt publikum der er til klarsyn for første gang. Det drejer sig som regel om cirka en fjerdedel. Afhængigt af svaret informerer mediet om fremgangsmåden i en klarsynsdemonstration og understreger betydningen af deltagernes positive indstilling og aktive medvirken for en vellykket seance.

Selve afdødekontakten foregår gennem medierne og består typisk af tre dele: en identifikation af den afdøde kaldet *bevisførelsen*, en forhandling af den pågældendes *relation* til en eller flere af de tilstedeværende og en formidling af afdødes *budskab* fra „den anden side“. I praksis kan det foregå som ved denne seance i april 2008, hvor to kvindelige medier optrådte for 50 deltagere, heraf 10 mænd (hvilket afspejler den normale kønsfordeling ved møderne):

Det første medium går veloplagt frem og tilbage på trinnene til podiet, mens hun taler lidt for sig selv og siger så henvendt til publikum: 'Der er en mand her, han har sådan en rund mave, han har dårlige ben, de er ligesom svulmet op, måske har han vand i benene, huden virker spændt i det. Jeg fornemmer, at det er en far, og at han er gået over på grund af sin sygdom. Han er mørkhåret og har fuldskæg. Er der nogen, der kender ham?' Oplysninger kommer hurtigt og uden tøven. En kvinde i venstre side af kirken markerer usikkert og sige: 'Ja, altså jeg kan genkende det meste undtagen det med de opsvulmede ben ... min far havde meget tynde ben, men alt det andet passer.' En anden kvinde i højre side melder sig, men her er det fuldskægget, der ikke passer. 'Nej, jeg fornemmer det er herovre i venstre side,' siger mediet bestemt, 'vi kan vende tilbage til dig, men det er ret vigtigt med fuldskægget – han viser mig sådan et meget mørkt fuldskæg med lidt grå hår indimellem. Passer det med dig?' spørger hun henvendt til den første kvinde, som bekræfter oplysningen om skægget. 'Vi fortsætter med dig – det med benene kan have haft noget med hans sygdom at gøre, måske noget med kredsløbet?' 'Han døde af cancer,' siger kvinden, 'og måske kan der godt have været noget med benene til sidst – det var over det hele.' 'Ja, jeg fornemmer også noget med halsen,' fortsætter mediet, 'han er hæs og har svært ved at tale, der er noget med hans hals – er det rigtigt?' 'Ja, han døde af halskræft,' bekræfter kvinden overrasket. 'Og så er der sådan en lidt pudsigt ting her. Han har nogle lidt robuste sko med rågummisåler, kan du genkende det?' lyder spørgsmålet. 'Tja, han gik med sådan nogle helt almindelige Ecco-sko, lidt kedelige ...' svarer kvinden. 'Ja, men altså ikke sådan nogle fine herresko, men lidt robuste sko,' samler mediet op. 'Jeg fornemmer også, at han bar briller.' 'Ja, det er også rigtigt,' nikker kvinden. 'Og at sygdommen til sidst også gik ud over hans ryg?' 'Ja, det var overalt til sidst,' gentager kvinden. 'Han var en meget rar mand,' fortsætter mediet, 'og du var tæt på ham, du var med til det sidste. Døde han på hospitalet? Jeg ser ham i sådan en hospitalsseng.' 'Nej, han døde hjemme,' lyder svaret. 'Var det i en hospitalsseng, der stod midt i rummet?' 'Nej, det var bare i en dobbeltseng, hvor der var lagt en ekstra madras ovenpå.' 'Nå, så tager jeg fejl omkring det med sengen. Men du var ikke den eneste, der var der, fornemmer jeg. Jeg ser jer ligesom hele familien

omkring sengen. Og du har tit tænkt på, om han nu kom godt af sted. Men det gjorde han, siger han, og han ved godt, at I var der, og han synes, det var hyggeligt og dejligt, det er sådan, han beskriver det. En af jer kyssede ham på panden, er det dig?’ ’Ja, det gjorde vi vist alle,’ bekræfter kvinden rørt. ’Der var sådan en hyggelig stemning, og I sad og talte hen over ham, som når I ellers var sammen, og det gjorde ham rolig og tryk. Han har det rigtig godt, og han siger, at det gjorde ham tryk, at I var der. Overvejer du for tiden at skifte erhverv?’ springer mediet pludselig i emne. ’Jaah ...’ tøver kvinden. ’Du er god til at have med mennesker at gøre. Tænker du på noget alternativt?’ spørger mediet. ’Jaah ...’ svarer kvinden igen tøvende. ’Du burde være sygeplejerske, siger han.’ ’Ja, det sagde han altid!’ udbryster kvinden tydeligvis imponeret. ’Ja, og det kan så være, du bliver det i en lidt anden forstand. Det glæder ham! Så får han alligevel lidt ret! Du skal selvfølgelig ikke gøre det for hans skyld, men det vil glæde ham. Du er også god til børn, siger han.’ ’Nå!’ svarer kvinden nu forbavset. ’Og du er klar til at ændre retning nu! Han skal nok støtte dig, han er stadig omkring jer sådan indimellem. Tag hans kærlighed!’ slutter mediet, og kvinden svarer: ’Tak.’

Seancen fortsætter på samme uhøjtidelige vis og ligner til forveksling de øvrige seancer, jeg har deltaget i. Ofte synes ånderne at stå i kø for at komme til med deres budskaber, og i de fleste tilfælde lykkes det medierne at etablere en meningsfuld dialog med publikum. Mod min forventning – men helt i overensstemmelse med klassiske etnografiske beskrivelser af magi (f.eks. Malinowski 1948:70) – foregik seancerne altid i samme prosaiske ånd og med en bevidst nedtoning af rituelle og symbolske referencer, for som et medium lakonisk udtrykte det: „Det her er mystisk nok, som det er!“

Relationer og budskaber

Klarsynsdemonstrationer er en videreførelse af spiritismens bestræbelse på at dokumentere livet efter døden, og i løbet af en seance vil hvert medium typisk formidle kontakt til mellem fem og ti afdøde. Bevisførelsen spiller en helt afgørende rolle i demonstrationen, fordi det er her, mediet skal sandsynliggøre for publikum, at de døde stadig lever, omend „på den anden side“. Beviset er selvsagt afgørende for troværdigheden i forhold til publikum, og i Danielkirken tilbydes medierne træning i blandt andet at optræde overbevisende. Bortset fra de allerede erfarne og anerkendte medier skal man for at optræde til klarsynsdemonstrationer have gennemgået en uddannelse på en anerkendt skole for medieskab og siden udvælges gennem deltagelse i en „audition“, hvor et ekspertudvalg tager stilling til mediets evner. Ud over sine mediumistiske evner skal mediet kende til fagets genre og etiske retningslinjer, kunne formulere sig klart og præcist om de meddelelser, der modtages fra den åndelige verden, og ikke mindst kunne underholde et publikum.

I eksemplet fra klarsynsdemonstrationen i Danielkirken gør mediet sig umage med at beskrive, hvordan hun *ser* den afdøde, som viser hende sit fuldskæg, *fornemmer* noget med halsen og *hører* ham sige, at han følte sig tryk i familiens selskab. Hun benytter sig med andre ord af både klarsyn, klarfølelse og klarhørelse, når hun „trækker den afdøde ind“. Nogle medier beskriver kontakten med den åndelige verden som en overskygning, hvor den afdøde tager plads i dem. Mediet inkorporerer med andre ord den anden og erfarer via egne sanser den afdødes tilstedeværelse i verden. Undertiden overtager mediet ligefrem den afdøde persons måde at udtrykke sig på og stiller dermed sin krop til rådighed for en direkte formidling af den afdødes følelser, sanser og udsyn. Sammensmeltningen med den afdøde kan ses som en form for mimisk empati (Willerslev 2007:106), hvor mediet ikke nødvendigvis går i trance og besættes af den afdødes ånd eller blot efteraber en forestilling om den afdødes ageren i verden, men snarere indtager en position, der tillader en direkte erfaring af verden fra den afdødes perspektiv. På den måde overskrides og sløres grænserne ikke blot mellem levende og døde, men også mellem ellers adskilte individer.

Bevisførelsen i klarsynsdemonstrationen følges af en forhandling om afdødes relation til en eller flere af de tilstedeværende blandt publikum gennem bekræftelse og afkræftelse af mediets oplysninger. Hun gør det indledningsvis klart, at der er tale om en far, og fastholder særlige dele af sin beskrivelse af ham som en person med mørkt fuldskæg, mens hun lader andre kendetegn som de opsvulmede ben og kredsløbssygdommen falde i forsøget på at afklare den rigtige relation, da flere melder sig som mulige døtre. Relationen bygges yderligere op med beskrivelser af og forhandlinger om kendetegn ved personen, sygdomsforløbet, dødsprocessen og karakteren af forholdet til de pårørende. At der er tale om en nær slægtning, er ikke tilfældigt. Langt de fleste ånder, der dukker op til klarsynsdemonstrationer, er slægtninge med en overrepræsentation af mormødre. Kommunikationen er ofte præget af trøstende eller forsonende udsagn og forsikringer om, at den afdøde har det godt på den anden side, som Robert Anderson også har bemærket det i sit studie af spøgelse i Island (Anderson 2005). Men dertil kommer en særlig forbundethed, med Janet Carstens udtryk (Carsten 2000) eller et identitetsfællesskab mellem den afdøde og den nulevende. Der kan være tale om særlige evner eller færdigheder, som den afdøde ønsker videreført, særlige ejendele og gøremål, der skal tages hånd om, eller om navnefællesskab og eventuelt reinkarnation. Dermed glider relationsafklaringen over i budskabet fra den afdøde, som det er tilfældet i eksemplet, da mediet pludselig springer fra scenen ved dødslejet til spørgsmålet om kvindens karriereveje. Den afdøde får det sidste ord med udsigten til, at han alligevel får ret hvad angår karrierevalg, og kvinden forsikres om, at han glæder sig over hendes valg og støtter hende i dem.

Dermed deler klarsynsdemonstrationen kendetegn med den afrikanske sandsiger og Evans-Pritchards beskrivelse af azandefolkets orakler, der ligeledes formidler budskaber med handlingsanvisende karakter fra en hinsides verden.

Fra afdødekontakt til rådgivning

Ud over klarsynsdemonstrationerne benytter mange medier deres klarsyn til at tilbyde individuel rådgivning. Af en pjece fra Clairvoyant Foreningen i Danmark fremgår det, at „en clairvoyant kan hjælpe andre mennesker i deres liv via rådgivning fra dette menneskes åndelige vejledere eller guider“. Den clairvoyante er altså kanal for en formidling af budskaber, som ikke er umiddelbart tilgængelige for klienten selv, og som ikke nødvendigvis kommer fra afdøde slægtninge. Formidlingen foregår ved en såkaldt „sitting“ og varer typisk en time. Ifølge samme pjece kan klienten her „få oplysninger om, hvordan du kan arbejde med at ændre følelsesmæssige problematikker, din personlige udvikling, muligheder i fremtiden“ (Clairvoyant Foreningen). Den clairvoyante rådgivning ligner på mange måder andre dyadiske konsultationer, som vi kender dem fra almen lægepraksis, psykolog eller psykoterapeutisk praksis, dog med den væsentlige forskel, at klienten forholder sig relativt passivt og ikke forventes at give oplysninger om sig selv. Mange clairvoyante foretrækker slet ikke at vide noget om klienten for mere fordomsfrit at kunne fortolke de oplysninger, de får fra den åndelige verden. En sitting forløber derfor ideelt set sådan, at den clairvoyante taler ud fra de budskaber, hun modtager, og med jævne mellemrum beder klienten enten be- eller afkræfte det genkendelige eller meningsfulde i udsagnene. Klienten har mulighed for at stille uddybende spørgsmål, men kan ikke afkræve den åndelige verden svar. Seancen optages på bånd eller cd, som klienten får med hjem til senere aflytning.⁶

Klarsynsdemonstrationer benyttes af nogle medier til at markedsføre sig som clairvoyante rådgivere eller healere og ofte med held. Den kollektive og underholdende form giver mulige klienter en uforpligtende lejlighed til at danne sig et indtryk af mediernes evner. Katrine,⁷ der bor med sin familie i en sjællandsk provinsby, beskriver, hvordan en klarsynsdemonstration blev hendes indgang til clairvoyant rådgivning:

Det begyndte med en veninde, som havde set nogle af fjernsynsudsendelserne med ham fra Danielkirken. Hun havde selv mistet sin far og var meget ked af det. Så var der et arrangement i noget, der hedder Lotushuset, hvor de har alt muligt med alternativ behandling, og hvor de også arrangerer foredrag. De havde inviteret to medier, og vi var tre veninder, der havde aftalt at tage derhen. Vi grinede jo lidt af det – hvad laver vi her? – men vi tog altså derhen, og selv om vi grinede lidt af det hele i starten, fik jeg hurtigt respekt for deres arbejde. De virkede faktisk fagligt

kompetente i den måde, de fortalte om det på. Og så siger de jo det der med, at nu har jeg én igennem, og jeg kunne ikke lade være med at sidde og tænke, hvem har jeg mistet? På et tidspunkt siger mediet, at hun har haft en ældre dame med sig hele vejen herop. Det er sådan en pæn dame, meget rundrygget med gråt hår og en glat nederdel med bælte. Det er en meget klog gammel dame, men også lidt naiv på en måde. Er der mon nogen, der kender hende? Jeg tænker, at det kunne da godt passe på min mormor, men der er jo så mange gamle damer, der passer på den beskrivelse, så jeg siger ikke noget. Så går hun videre og fortæller, at der står en lille lyshåret pige ved siden af denne dame, og at hun hele tiden retter på hendes rottehaler. Så tænker jeg straks: min mor! Min mor har altid klaget over, at min bedstemor hele tiden rettede på hendes hår og hev i hendes rottehaler.

For publikum kan bevisførelsen ved klarsynsdemonstrationer minde om en gætteleg, som uvilkårligt engagerer dem i en fælles bestræbelse på at identificere mediets kontakt med ånden. Gennembruddet sker, når en pludselig følelse af genkendelse opstår blandt en eller flere af deltagerne, og selv om genkendelsen kun vedrører nogle få, formår medierne ofte at udbrede denne fornemmelse af at ramme plet til hele forsamlingen. Erindringen om mormoren får Katrine til at melde sig som slægtning til den identificerede ånd og sammen med mediet, der uddyber med flere detaljer, forhandler de sig frem til relationens karakter. Katrine synes, beskrivelsen passer godt på mormoren, og budskabet til hende vækker også resonans. Senere ved samme arrangement bliver der trukket lod om et gavekort til en sitting hos et af de to medier, og Katrine vinder gavekortet, og dermed er vejen banet for hendes første konsultation hos en clairvoyant.

Det er altså hverken kriser eller personlig ulykke, som bringer Katrine til klarsyn i første omgang – snarere nysgerrighed og udsigt til underholdning. Konsultationen bringer imidlertid uventede problemstillinger op, som leder til yderligere rådgivning – ikke blot hos den clairvoyante, men også en healer, en astrolog og en hypnotisør – og rådgivningen medfører samlet set, at hun året efter vælger at skifte job til en helt anden branche. Det sker efter endnu en klarsynsdemonstration, hvor hun spørger, om hun skal sige sit nuværende job op, og mediet helt spontant og uden forbehold svarer: „Ja, du gi’r alt for meget af dig selv og får alt for lidt igen!“ Denne udtalelse bekræfter Katrines egen følelse af ubalance i hendes sociale relationer, og fornemmelsen af at blive drænet for energi af kræfter, som hun ikke selv er herre over, får et mere generaliseret udtryk, da hun senere fortæller om en ferierejse:

Her i sommer var vi i London hele familien, og så kommer vi sådan gående på gaden. Jeg har jo haft det med at få nogle angstanfald, og så der på gaden kommer der en kvinde mod os. Hun er klædt i brunt tøj og helt almindelig, og idet hun passerer mig, mærker jeg angsten komme ind over mig. Åh nej, tænker jeg, ikke nu og hvorfor lige her? Men så tænker jeg, at det var, som om det kom fra den

kvinde, og måske har jeg bare suget hendes ulykke til mig. Jeg fungerer jo som sådan en svamp for andres smerte. Og det gav pludselig god mening for mig, og det lykkedes faktisk at overvinde det, og lidt efter passerede vi hende igen fra den anden side. Jeg har sådan en empati i mig, så jeg let tager over fra andre.

Katrines karriereskift bliver ikke det eneste udfald af kontakten med den åndelige verden: Efterfølgende kommer hun til at reflektere nærmere over forholdet til mormoren, relationerne til moren og den nære families sociale liv generelt. Hun skaber røre ved at bringe emnet op i familien, hvor overbringelsen af budskabet giver god mening for moren, men vækker voldsom vrede i den folkekirkeligt orienterede far. Moren fortæller, at mormoren var optaget af spirituelle emner, og at en faster plejede at spå i kort, når familiens kvinder var samlet. Katrine fortæller også sin mand og sine to teenagedøtre om seancen, og mens manden ligesom faren reagerer med afstandtagen, fortæller den ældste datter, at hun tit føler sin oldemors tilstedeværelse i badeværelset. Datteren har i øvrigt sin oldemors navn til mellemnavn, og der har altid været en fornemmelse i familien af forbundethed mellem de to, skønt oldemoren døde, da datteren kun var otte år.⁸

Historien udvikler sig således i tiden efter den første klarsynsdemonstration: Katrine deltager sammen med sin datter i nye klarsynsdemonstrationer og clairvoyante sittings, og forholdet til den afdøde mormor og andre slægtinge bliver et tilbagevendende tema, som styrker hendes fornemmelse af slægtens kontinuitet og den særlige forbundethed med mormoren som en støtte i hverdagen. Hun får sat ord på sin fornemmelse af ubalance i forhold til andre mennesker og kommer til at forstå den som en udvidet empati og manglende beskyttelse mod andres problemer, og hun bliver opmærksom på situationer, som udfordrer følsomheden, og bliver dermed bedre i stand til at håndtere problemerne.

Relationelle afgrænsninger

Fælles for medierne og deres klienter er den udvidede empati eller følelse af gennemtrængelighed i forhold til omgivelserne, som Katrine beskriver i eksemplet ovenfor. Den gængse vestlige forestilling om en autonom og velafgrænset person, der agerer ud fra sin frie vilje, deles med andre ord ikke af medierne og deres klienter. De emner, som bringes op under klarsynsdemonstrationer og rådgivning har oftest med håndtering af sociale relationer og afgrænsning i forhold til omverdenen at gøre. På samme måde, som Katrine føler sig invaderet af andre menneskers smerte og ulykke, beskriver mange medier, hvordan de har følt sig invaderet af ånder, som henvender sig til dem i tide og utide, og hvordan den vigtigste del af deres uddannelse har bestået i at lære at kontrollere denne kontakt ved „at lukke op og ned“ (Kvist 2002).

Langt de fleste medier er ligesom deres klienter kvinder, der defineres og definerer sig ud fra deres sociale relationer og optræder som hovedaktører i spørgsmål vedrørende slægtskab (Tjørnhøj-Thomsen 2004). Af mediernes biografiske oplysninger på blandt andet internethjemmesider og af mine interviews med såvel medier som klienter fremgår det, at mange befinder sig midt i livet med sociale forpligtelser over for både forældre, børn og de ægtefæller eller kærester, som ikke altid er til stede. Ofte har de en karriere som ansatte (eller tidligere ansatte) i omsorgs-, undervisnings- og servicefag, hvor deres primære opgave er at løse problemer eller få tingene til at glide for andre. Det kommer blandt andet til udtryk i de overvejelser om karriereveje, som bringes op i kontakten med ånderne, og som typisk har at gøre med følelser af at blive opslugt af andre og andres problemer og behov.

Relationsforhandlingen i klarsynsdemonstrationerne foranlediger et nedslag i nogle af de forpligtende sociale relationer, som spiller en central rolle i kvindernes hverdag, enten direkte ved at forholde sig til en afdød slægtning eller indirekte ved at igangsætte generelle overvejelser om sociale relationer og positioner. Der kan som sagt være tale om forsoning og tilgivelse og i den forstand en værdig afslutning på en relation, eller der kan være tale om at bekræfte en fortsat forbundethed mellem døde og levende. I begge tilfælde rækker relationen ud over dødens umiddelbare adskillelse, og grænsen mellem liv og død bliver mindre absolut. Overskridelsen af denne grænse har dog både positive og negative sider: I Katrines tilfælde bliver forholdet til den afdøde mormor bekræftet, og en følelse af identitetsfællesskab og kontinuitet på tværs af generationer giver styrke til at overkomme forhold i hverdagen. Omvendt ser hun sig nødsaget til at skifte job til et mindre socialt krævende område og søger fortsat hjælp til at afgrænse sig fra en invaderende omverden. De flydende grænser mellem selv og andre gør individet sårbart for social aggression på samme måde, som vi kender det fra etnografiske beskrivelser af hekseri (se f.eks. Favret-Saada 1980), og koblet med en oplevelse af kontinuitet mellem krop og bevidsthed, som beskrevet i mediernes mimiske empati når de overskygges af ånder, sløres tillige grænserne mellem fysisk og åndelig invasion, som vi skal se i det næste eksempel.

Gennemtrængelige kroppe

I alle former for sandsigelse er det den åndelige verden, der via mediet har autoriteten til at udtale sig. Det gælder også i kommunikationen mellem klient og rådgiver i en sitting, hvor der ofte dukker helt uforudsete problemstillinger op. Relationer, man ikke før har sat spørgsmålstejn ved, eller oplevelser, man for længst havde glemt. Og når noget først er sagt, kan det som bekendt ikke

gøres usagt igen. Den slags uventede budskaber kan igangsætte en hel lavine af spekulationer og handlinger hos klienten, som det har været tilfældet for Louise, der er selvstændig erhvervsdrivende og bor med sin datter i en lejlighed i København:

Jeg har erfaringer med ånder, helt fra jeg var barn. Jeg er vokset op i sådan en almindelig familie med far og mor og en søster. Mine forældre blev skilt, da jeg var ti år, og jeg kom til at bo hos min far, og min lillesøster kom til at bo hos min mor. Min far arbejdede meget, og jeg kom tit alene hjem fra skole, og der ser jeg indimellem nogle mennesker i stuen i vores lejlighed. Jeg er egentlig ikke bange for dem, og jeg fortæller heller ikke nogen om dem. Det er sådan nogle sortklædte fiskere, der står og snakker sammen for enden af stuen. Jeg har det ikke så godt, og jeg er meget alene i de år, så det ender med at min farmor kommer og bor hos os for at se efter mig. Jeg begynder også at se meget uhyggelige ting om natten, som gør mig bange, så jeg springer ind til min far og op i sengen hos ham. Og når jeg er alene, bli'r jeg rigtig bange. Sådan har jeg det stadig, og nu er jeg 49 år – jeg har sovet med lys om natten i ti-tolv år, og så siger de endda, at det bare gør det endnu værre, fordi lys netop tiltrækker ånder!

Louises forhold til ånderne er ambivalent. Helst var hun fri for dem, og derfor søger hun også hjælp til at slippe af med dem. Men hendes søgen efter hjælp bringer hende paradoksalt nok i kontakt med en lang række af clairvoyante, healere og spøgelsesudrivere, som kommer til at bekræfte og forstærke hendes engagement med ånderne, for som hun siger: „En læge ville jo aldrig tro på det der med ånder – der ville jeg jo blive helt til grin!“ I rækken af konsultationer fortæller en clairvoyant, at Louise har problemer omkring halsen og spørger, om hun har været misbrugt som barn:

Det har jeg aldrig tænkt på, men jeg kan jo ikke rigtig huske noget fra mine første ti år. Jeg får så anbefalet en dame på Sydsjælland – det er vel syv-otte år siden nu – og jeg tager derned. Hun sætter sig foran mig og trækker vejret dybt ind og lukker øjnene. Så siger hun noget med, at jeg jo har alt for meget fart på, og at jeg må passe bedre på mig selv. Og så begynder hun at sige sådan noget med åh nej og puh ha og andre lyde. Hun fortæller, at jeg er blevet misbrugt som barn, og hun kommer med en masse ubehagelige detaljer og siger, at der er noget med halsen. Det er meget ubehageligt og alle de der lyde til – det lyder rigtig grimt. Hun siger, at det har stået på, fra jeg var tre til otte år, og at det er min far, der har gjort det. Pyh, det satte sig virkelig i mig, og jeg kan jo slet ikke tænke på andet i lang tid efter. Jeg søger hjælp i Grevinde Danner Stiftelsen, og de henviser mig til en kropsterapeut. Hun mener nok, at det kan være rigtigt, at jeg har været misbrugt, og jeg går hos hende i et halvt år, men uden at der dukker noget op i min egen erindring om det. Det koster mig omkring 7.000 kroner, men jeg får ikke noget ud af det, andet end at det har ødelagt forholdet til min far.

Trods konsultationer hos både autoriserede og ikke-autoriserede behandlere forsvinder ånderne og angsten ikke, og Louise vender efter en årrække tilbage til Sydsjælland med spørgsmålet:

'Hvad vil de ånder? Jeg vil have dem til at gå væk, kan du ikke hjælpe mig?' 'De vil dig ikke noget ondt,' siger hun så. 'Det er nogen, du kender, du kan bare tænke på det som en onkel eller sådan noget, de vil gerne hjælpe dig.' 'Hvad så med det med min far?' spørger jeg hende, 'kan de have noget med det at gøre?' 'Din far?' spørger hun så. 'Hvad er der med ham?' 'Ja, altså misbruget og det der?' 'Jamen, der er da ikke noget med din far,' siger hun så, og jeg tænker bare, fuck dig! Det var jo det helt modsatte af, hvad hun sagde for syv år siden!

Louise får ikke megen hjælp til at håndtere sit forhold til faren hverken hos de clairvoyante eller de terapeuter, hun konsulterer gennem årene, og sagen om misbrug forbliver uafklaret. Alligevel lærer hun sig – blandt andet inspireret af selvhjælpsbøger – efterhånden nogle simple teknikker, som hjælper hende i hverdagen:

Jeg er begyndt at sætte salt i hjørnerne – det kan de ikke lide! – det var hende på Sydsjælland, der sagde det. Det gør hun selv. Og hvis der kommer nogen, så beder jeg dem om at forsvinde. Jeg taler højt til dem, og det hjælper. Det er, som om jeg er blevet bedre til at indtage mit eget hjem, for det er jo mit hjem og ikke deres! En aften, hvor jeg var nødt til at arbejde, selv om jeg var rigtig træt, begyndte jeg at se nogle lysende ringe på bordet ved siden af mig. Men jeg skulle have denne opgave færdig, og jeg blev så irriteret, at jeg råbte stop og bankede i bordet. Gå væk med jer! Nu er det nok! Og så forsvandt de også. En anden gang havde jeg en censoropgave, og jeg blev usikker på, om jeg kunne gøre det godt nok. Men så læste jeg en bog, der handler meget om, at du selv må tage ansvaret for dit liv og ikke overlade det til alle mulige clairvoyante, og hvad ved jeg. Det er jo envejskommunikation, det, der foregår hos dem. Man behøver ikke gøre noget selv, det er jo dem, der taler hele tiden! I stedet kan man lære at bruge forskellige teknikker som at tænke den samme tanke for sig selv igen og igen og dermed tvinge sig selv til at tænke noget på en bestemt måde. Da jeg for eksempel ikke kunne sove i nat, tvang jeg mig selv til at gentage sætningen: 'Alt er godt, alt er godt.'

I Louises beretning får problematikken omkring personlig afgrænsning en helt særlig fysisk karakter, da spørgsmålet om seksuelt misbrug bringes op. Kontakten med den åndelige verdens ubudne gæster, der trænger ind i hendes hjem i form af mørkkledte mænd, associeres med den clairvoyantes mellemkomst uundgåeligt med mistanken om misbrug i barndommen. Dermed åbnes uoverskuelige psykologiske og sociale problemfelter med omfattende konsekvenser for Louises hverdag. Mens rådgivning af forskellig art ikke leder til en løsning af hendes problemer, men snarere rejser nye spørgsmål og overvejelser, formår hun grad-

vist – og fortrinsvis ved egen hjælp – med besværgelser og magiske handlinger at få en vis kontrol over ånderne og dermed sig selv.

Energiernes flow og selvets afgrænsning

I den clairvoyante rådgivning indgår forskellige bud på metoder og teknikker, som klienten selv kan arbejde videre med, og en del klienter engagerer sig ydermere i disse former for praksis ved at uddanne sig på kurser og ender måske selv med at udvikle clairvoyante evner. Betegnende for disse teknikker er, at håndteringen af problemer foregår ved en eksternalisering og en instrumentalisering af det, som umiddelbart forekommer som sociale problemer eller indre psykologiske konflikter. Problemerne placeres uden for personen og kan dermed gøres til genstand for direkte handling (Steffen & Tjørnhøj-Thomsen 2004). Metoderne er håndgribelige redskaber i en magisk praksis, hvor forholdet mellem årsag og virkning ikke lader sig etablere ud fra anerkendte rationelle kriterier. Ofte er der tale om simple teknikker, som når Louise strør salt i hjørnerne af sin lejlighed, højt og tydeligt beder ånderne om at forsvinde eller fremsiger besværgelsen „alt er godt“ for at falde i søvn om aftenen, men teknikkerne virker og hjælper hende til at generobre sit hjem, sin personlige integritet og sin nattesøvn.

De magiske teknikker udgør den mere håndgribelige del af en sammenhængende teori om selvets forbindelse med og afgrænsning i forhold til omverdenen, hvor forestillinger om energier og energiernes cirkulation i mennesker, mellem mennesker og mellem mennesker og deres fysiske omgivelser spiller en central rolle.

I pjecer fra Clairvoyant Foreningen kan man finde anvisninger på energiøvelser, man selv kan lære sig, og som blandt andet praktiseres af Bente, der jævnligt benytter sig af clairvoyant rådgivning og tillige arbejder med egne clairvoyante evner. Hun forklarer det således, da jeg spørger, hvordan man skal forstå energi i denne sammenhæng:

Ja altså, det er svært at sætte ord på, og så er der på den anden side også skrevet tykke bøger om det. På en måde er det alting, alting er jo energi. Vi er alle født med en vis livsenergi. Den kan så stagnere hen ad vejen, ofte fordi vi bli'r forhindret i at udfolde den. Men man kan også få energi udefra, og det er vigtigt, at man sørger for at blive fyldt op og nogle gange også for at beskytte sig ved at styrke sin aura, især når man arbejder med mennesker. Det kan jeg da mærke, når jeg arbejder her i klinikken. Jeg har sådan en energiøvelse, som jeg laver hver dag for at fylde mig op med lys fra universet. Så forestiller jeg mig, hvordan lyset strømmer ned gennem mig og fylder mig med energi. Hvis jeg har brug for særlig beskyttelse, så bliver jeg ved, til jeg ser det som guldlys, der flyder ned og strømmer ud og lægger sig i auraen som en æggeskal omkring mig. Nogle mennesker er energiædere – de

lever af at tære på andres energi, og dem møder jeg jo her i min klinik. Så derfor kan det være nødvendig at beskytte sig. Man kan også gå en tur i naturen for at blive fyldt op, for eksempel har gamle træer meget æterisk energi, som man kan have gavn af. Jeg plejer at vaske mine hænder og sidde lidt, når jeg har haft en klient, og så glatter jeg også sådan lige om kroppen for at rense min aura. På en måde er det jo noget, vi alle gør automatisk – altså beskytter os – det er også det, der sker, når vi træder ind i en bus, så lukker vi af for andre, fordi vi jo ikke kan gå og bære rundt på alles bekymringer eller lade os fortære af andre ... Når jeg behandler, så går energien gennem mine hænder og ind i kroppen på klienten. Jeg overfører energi til dem, og deres traumer går ind i mig. Og hvis man ikke får fyldt sig op med energi, så føler man sig jo træt – man mærker det som træthed ... Det har også noget med afgrænsning at gøre. Man skal lære at sætte grænser og beskytte sig selv.

Energiøvelsen og de øvrige magiske metoder indebærer ikke direkte konfrontation med andre mennesker eller konkret indgriben i omgivelserne. De er et forsvær af individets egen integritet og kræver en fortløbende indsats, som retter sig mod social afgrænsning og social forbundethed: på den ene side at beskytte sig mod dem, som øver negativ indflydelse ved at optræde invaderende og dræne for energi, og på den anden side at søge tilknytning til dem eller det, som bidrager med positiv indflydelse og ny energi.

Nærhed og distance

I sin monografi om håndtering af vanskæbne og uvished i Uganda fremhæver Susan Whyte det pragmatiske aspekt af sandsigelse hos både sandsigerne og deres kunder. Skønt de fleste henvendelser til en sandsiger har karakter af helbredsmæssige, økonomiske eller sociale problemer, er det langt fra sikkert, at sandsigeren formår at give konkrete anvisninger endstige løse problemet med henvisning til sin esoteriske viden. Der er snarere tale om en dialog med klienten, hvor problemer udforskes og løsningsmodeller afprøves gennem spørgsmål, be- eller afkræftende udsagn, tøvende forslag, forsigtig forhandling og forsøg på at holde situationen åben for nye fortolkninger og muligheder. Whyte advarer derfor imod, at vi forveksler intentioner med resultater, når vi beskæftiger os med sandsigelse: Selv om både sandsiger og klient nok ønsker at skabe større vished omkring et givent problem, er de ikke naive i forhold til opgavens udfordringer. At skabe overblik og orden i menneskers relationer til såvel levende som døde med deres forskelligartede intentioner, motiver og normer er en kompleks opgave, som ikke kan løses en gang for alle, og den viden, som fremskaffes under en sandsigelse, kan i sagens natur kun være delvis og betinget af omstændighedernes omskiftelighed (Whyte 1997:81-2).

Tilsvarende forventer hverken medier eller deres klienter i mit studie, at kontakten til de afdøde og den åndelige verden skal løse alle deres problemer eller give dem svar på livets store spørgsmål. De benytter snarere det magiske rum, der stilles til rådighed under en klarsynsdemonstration eller en individuel konsultation, som en mulighed for at reflektere over deres situation og håndtere hverdagens konkrete udfordringer. Og ligesom konsultationerne hos sandsigere i Uganda siger os noget om de problemer, folk der er optaget af, fortæller klarsynsdemonstrationer og konsultationer hos clairvoyante i Danmark noget om de vanskeligheder, danske kvinder tumler med. Som vist i eksemplerne er der ofte tale om relationelle problemer, hvor mere subtile og diffuse former for udnyttelse eller overtrædelse af personlige grænser får kvinderne til at føle sig fortæret, udsuget og drænet for energi. Og netop problemer, der vedrører selvets afgrænsning og håndteringen af følelsesmæssige styrkeforhold, genfindes i andre studier af spiritisme og magi i moderne samfund.

I en artikel om healing og empati baseret på feltarbejde i Wales i 1970'erne beskriver Vieda Skultans, hvordan fysisk og emotionel smerte i spiritistiske kredse ikke blot er private anliggender, men noget, som formes og deles i fællesskab, og som dermed gøres mere udholdeligt for den enkelte. Også her udgøres flertallet af kvinder, og den enkeltes problemer deles, ved at andre deltagere kan tage en tilstand på sig, som formuleret i udtrykket „taking on a condition“. Hermed opløses de isolerende grænser omkring individet, som mere konventionelle vestlige opfattelser af selvet foreskriver, og det bliver muligt for andre at genfortolke den enkeltes private bekymringer i et fælles sprog. Ikke blot medier, men også andre sensitive personer kan mere eller mindre frivilligt tage andres tilstande på sig, ligesom man kan dele visuelle eller auditive indtryk, og dermed gøre problemer til et fælles objekt (Skultans 2007:24).

Hvordan sandsigere forsøger at kontrollere denne modtagelighed over for andres tilstande, beskriver antropologen Galina Lindquist i sin monografi om healing og magi i nutidens Rusland. Den karismatiske russiske *magus* arbejder ud fra en tosidet strategi: På den ene side handler det om at aktivere alternative sociale og kulturelle kanaler for styrke og handling, og på den anden side gælder det om at kunne lukke grænserne omkring sit eget selv for ydre påvirkninger (Lindquist 2006:133). Denne optagethed af selvets grænser som gennemtrængelige eller semigennemtrængelige, hvor balancen mellem at give og modtage kræver konstant opmærksomhed, og hvor det er altafgørende at kunne kontrollere gennemtrængeligheden ved at lukke op og ned for de rigtige kanaler, genfinder jeg hos de danske medier og deres kunder. At kunne kontrollere de kræfter, man arbejder med, og dermed forholde sig aktivt til selvets grænser, er simpelthen bestemmende for mediets mentale sundhed.

I verdener, hvor selvet er konstrueret uden faste grænser, som adskiller det fra andre, og hvor bevidsthed opfattes som en forlængelse af kroppen, bliver mennesker som hekse for hinanden og det sociale liv i udgangspunktet magisk, skriver Lindquist med henvisning til Sartre og Kapferer (op.cit.229). Det er en sådan verden, mange medier og deres kunder befinder sig i. Med begrebet „energier“ forsøger de at beskrive og konkretisere disse gensidige påvirkninger mellem mennesker og deres omgivelser, som på en gang er usynlige og immaterielle og samtidig erfares som fysiske realiteter. Konkretiseringen gør det muligt at handle. Ved at konsultere medier investerer klienterne i en mulig forvaltning af deres personlige sociale energiregnskab, eller de lærer sig metoder til selv at håndtere det.

Konklusion

Mange forestiller sig, at det at opsøge rådgivning hos sandsigere eller søge kontakt med afdøde slægtninge er forbundet med dyb krise eller store eksistentielle spørgsmål, men i lighed med etnografiske beskrivelser fra andre dele af verden viser dette studie, at det ofte er ganske dagligdags problemer, der trænger sig på. Samtidig viser de to forløb, som henholdsvis Katrine og Louise gennemgår, at små problemer meget vel kan vokse sig store i mødet med den åndelige verden og de mennesker, der formidler kontakten dertil. Blandt de danske kvinder, jeg har mødt til klarsynsdemonstrationer, drejer problemerne sig først og fremmest om håndteringen af sociale relationer – nærmere betegnet forhold, der vedrører grænser mellem levende og grænser mellem levende og døde. Forhandlingen af disse relationer optager tilsyneladende oftere kvinder end mænd, måske fordi kvinder i både arbejdsliv og privatliv i højere grad beskæftiger sig med og er defineret i forhold til deres sociale relationer. Det er i første omgang de nære sociale relationer i familien og blandt de nærmeste slægtninge, der tages under behandling ved konsultationer med den åndelige verden, men de trækker ofte spor til mere generelle problemstillinger omkring håndtering af personlig integritet. Mens kontakten til den åndelige verden ved hjælp af klarsyn ofte er det, der i første omgang bringer spørgsmål om nærhed og distance i sociale relationer op til overvejelse, bliver begrebet „energi“ det mellemlid, som gør det muligt at benytte sig af magisk manipulation og dermed forholde sig konkret til håndteringen af sociale grænser. Magi tilføjer så at sige praksisdelen til det reflektoriske og begrebsmæssige rum, der åbner sig ved kontakten til den åndelige verden, og gør det dermed muligt at handle på områder, hvor handling ellers har været udelukket – enten fordi de afdøde ikke er sådan at handle med, eller fordi alt i livet ikke umiddelbart er til forhandling.

Noter

1. Undersøgelsen er en del af projektet „Fornuftens grænseflader – nye perspektiver i antropologiske studier af magi, social teknologi og usikkerhed“, som udføres i samarbejde med Sidsel Busch, Steffen Jöhncke, Kirsten Marie Raahauge og Tine Tjørnhøj-Thomsen med støtte fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation (<http://antropologi.ku.dk/magi/>).
2. Tak for hjælp til dataindsamling til studerende ved Institut for Antropologi på magiholdene efterår 2006: Mia Agerskov, Lisbeth Albinus, Janne Andersen, Nanette Andersen, Dorte Arnum, Sarah Berggren, Anders Clausen, Pia Fallentin, Jørgen Frichke, Signe Gammeltoft, Birgit Hamming, Birgitte Holst, Karen Iversen, Karina Jensen, Mie Klarsø, Mette Kristensen, Linda Munkbøl, Sofia Pecorelli, Moira Perrier, Anna Rasmussen, Nadia Rasmussen, Mette Skamris, Louise Thomasen, Jacob Thorsen. Og forår 2009: Ilaria Chierchini, Mia Due, Lise Høj, Sara Iacopini, Lotte Kibsgaard, Maria Kold, Helle Nielsen, Anna Pedersen, Lærke Pålsson, Alice Quine, Anne-Marie Rasmussen, Anne Scherrebeck-Jørgensen, Anne Sidenius, Agnete Suhr, Trine Thygaard-Nielsen, Martina Visentin, Sarah Zak, Pernin Prune, Anissa Tisani, Maria Holten-Andersen, Hannah Dolman og Lars Rømer.
3. En Gallup-undersøgelse foretaget for Berlingske Tidende i marts 2008 viste, at hver tredje voksne dansker, heraf forholdsvis flere kvinder end mænd, tror på spøgelse og på clairvoyantes evner til at skabe kontakt til afdøde. I kommentarerne til undersøgelsen udtrykkes der skuffelse over kvindekønnet og forargelse over, at mennesker i vor højteknologiske og videnskabeligt funderede samfund stadig bekender sig til gammel folkeovertro, som vi for længst burde være kommet ud over.
4. Clairvoyant Foreningen, stiftet i 2001, arbejder for at oplyse om clairvoyance og sikre et højt etisk niveau hos clairvoyante rådgivere. De 125 medlemmer repræsenterer en del af – men dog langt fra alle – de medier, som tilbyder rådgivning i Danmark (www.clairvoyantforeningen.dk).
5. Tak til Nina Schomacher, Leah Holbek og Käte Munkø for oplysninger om kirkens historie og virke.
6. Se Bammeskov (2006) for en analyse af mediers arbejde med ånder og Bendiksen 2008 for en analyse af uddannelsen af clairvoyante på danske clairvoyanceskoler.
7. Alle navne på klienter er opdigtede. En særlig tak til Katrine, Louise og Bente, som har stillet deres personlige fortællinger til rådighed.
8. Der er flere eksempler på denne type navneslægtskab i mit materiale – somme tider koblet til forestillinger om reinkarnation. For en tilsvarende praksis omkring navne og identitetsfællesskab, se Heijnen (2005) om drømmes betydning i Island, hvor videregivelse af navne fra afdøde slægtninge ofte er foranlediget af disses optræden i drømme.

Nøgleord: Spiritisme, sociale relationer, selvets grænser, kvinder.

Litteratur

- Anderson, Robert
2005 The Ghosts of Iceland. Belmont: Wadsworth.
- Bammeskov, Lene
2006 En undersøgelse af det spirituelle mediums oplevelse af at være i kontakt med ånder. Speciale ved Institut for Psykologi, Københavns Universitet.

- Bendiksen, Ida Marie Behr
2008 Et åndehul. En antropologisk analyse af clairvoyantes tro, tolkning og tale. Specialerækken nr. 484. Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Carsten, Janet
2000 Introduction: Cultures of relatedness. I: J. Carsten (ed.): Cultures of Relatedness. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clairvoyant Foreningen
2009 www.clairvoyantforeningen.dk
(ingen dato) Guide til den åndelige verden.
- Claudewitz, Kaare & Gert Rønsby
2005 Selskabet for psykisk forskning 100 år, 1905-2005. En del af dansk kulturhistorie. Jubilæumsskrift november. København.
- Danielkirken
2008 www.Danielkirken.dk
- Evans-Pritchard, Edward Evan
1976 [1937] Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande. Oxford: Clarendon Press.
- Favret-Saada, Jeanne
1980 Deadly Words. Witchcraft in the Bocage. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heijnen, Adriënne
2005 Dream Sharing in Iceland. Ph.d.-afhandling. Afdeling for Antropologi og Etnografi. Århus Universitet.
- Jenkins, Richard
2000 Disenchantment, Enchantment and Re-Enchantment. Max Weber at the millenium. Max Weber Studies, vol. 1:11-32.
- Jensen, Ann Lund
2004 Åndernes vidne: mennesket, mediet og magnetisøren Frank Munkø. Hals: Svanur.
- Kragh, Jesper Vaczy
2003 Overtro og trolddom. Selskabet for Psykisk Forskning 1905-1930. Fortid og Nutid 3.
- Kvist, Dorte
2002 Clairvoyance. 10 samtaler. København: Aschehoug.
- Lehmann, Alfred
1968 Overtro og trolddom. København: Thaning & Appel.
- Lindquist, Galina
2006 Conjuring Hope. Healing and magic in contemporary Russia. Oxford: Berghahn Books.
- Malinowski, Bronislaw
1948 Magic, Science and Religion. New York: Anchor Books.
- Skultans, Vieda
2007 Empathy and Healing: Aspects of spiritualist ritual. I: V. Skultans: Empathy and Healing. Essays in medical and narrative anthropology. Oxford: Berghahn Books.

- Steffen, Vibeke & Tine Tjørnhøj-Thomsen
2004 Teknologi, selvdisciplinering og magi. *Socialmedicinsk tidsskrift* 6:520-30.
- Steffen, Vibeke, Richard Jenkins & Hanne Jessen (eds.)
2005 *Managing Uncertainty. Ethnographic studies of illness, risk and the struggle for control.* København: Museum Tusulanum Press.
- Tjørnhøj-Thomsen, Tine
2004 *Slægtskab. I: K. Hastrup (red.): Viden om verden.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Turner, Victor
1967 *The Forest of Symbols. Aspects of Ndembu ritual.* Ithaca: Cornell University Press.
- Whyte, Susan Reynolds
1997 *Questioning Misfortune. The pragmatics of uncertainty in Eastern Uganda.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Willerslev, Rane
2007 *Soul Hunters. Hunting, animism, and personhood among the Siberian Yukaghirs.* Berkeley: University of California Press.